

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Vzdělávací materiál vytvořený v projektu OP VK

Název školy:	Gymnázium, Zábřeh, náměstí Osvobození 20
Číslo projektu:	CZ.1.07/1.5.00/34.0211
Název projektu:	Zlepšení podmínek pro výuku na gymnáziu
Číslo a název klíčové aktivity:	III/2 - Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT

Anotace

Název tematické oblasti:	Biochemie
Název učebního materiálu:	Polysacharidy – rozdělení, základní zástupci
Číslo učebního materiálu:	VY_32_INOVACE_Ch0209
Vyučovací předmět:	Seminář z chemie
Ročník:	4. ročník čtyřletého studia, 8. ročník osmiletého studia
Autor:	Jana Drlíková
Datum vytvoření:	21. 3. 2013
Datum ověření ve výuce:	26. 3. 2013
Druh učebního materiálu:	pracovní list
Očekávaný výstup:	Uplatnění dosud získaných znalostí z oblasti obecné, organické chemie, biochemie a biologie na vyvozování nového učiva v probíraném tématu.
Metodické poznámky:	Pracovní list studenta je doplněn vypracovanou verzí pro učitele. Ve výuce je pracovní list používán jako text, na jehož základě je procvičováno již probrané učivo, jsou vyvozovány nové poznatky a řešeny drobné problémové úlohy ze zadaného tématu.

Polysacharidy

pracovní list

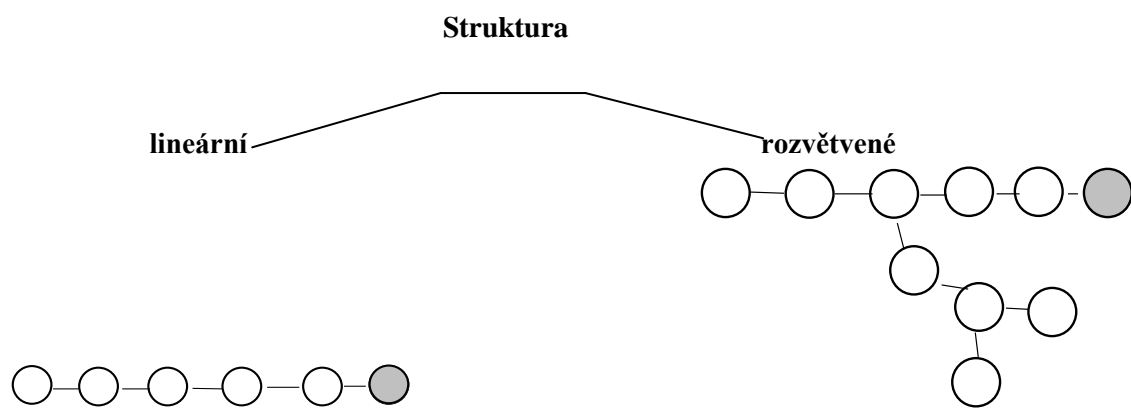
1. Charakterizace

Polysacharidy jsou přírodní .....
nebo jejich derivátů.

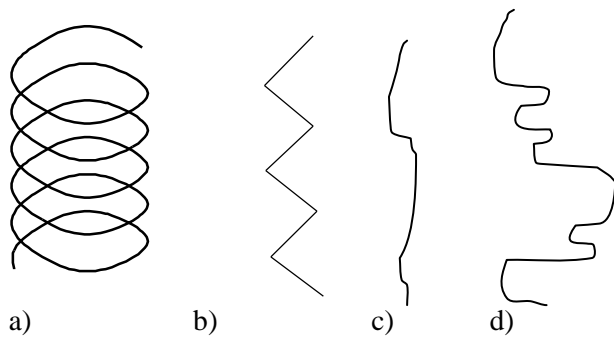
Molekuly monosacharidů jsou cyklické a vzájemně poutány .....

2. Struktura

Primární struktura polysacharidů je dána posloupností vázaných monosacharidů, jejich konformacemi a typem glykosidických vazeb, kterými jsou monosacharidové jednotky pout

Lineární polysacharidy tvoří 4 základní typy sekundární struktury:

- a) šroubovice (amylosa)
- b) cikcak uspořádaný pás
- c) natažený pás (celulosa)
- d) zprohýbaný pás

3. Vlastnosti

Polysacharidy jsou ....., tvoří .....,
komplexní sloučeniny s kationty. Liší se rozpustností ve vodě, často tvoří viskózní roztoky a gely.
V zásaditém prostředí jsou relativně stálé, v kyselém prostředí hydrolyzují.

4. Některé významné polysacharidy

a) škrob

Škrob je směs dvou D-glukanů: amylosy a amylopektinu, které tvoří škrobové zrno.

Vzniká z ..... a je to významný ..... a .....

	amylosa	amylopektin
struktura	..... zprohýbané pásy až helix na 1 závit asi 6 Glu jednotek	..... průměrná délka postranních řetězců: 20-25 Glu jednotek
typ glykosidických vazeb	α_1	v lineárních částech řetězce: ..... místě větvení: α_1 .....
zastoupení ve škrobu (obvykle)	10-25%	75-90%
polymerační stupeň	2000	10^6
rozpuštěnost ve vodě	rozpuštěná ve vodě, rychlým ochlazením koncentrovaných roztoků vznikají gely	pouze částečně rozpustný ve vodě
	Škrobová zrna jsou	
reakce s I ₂	.....	váže jen velmi malé množství I ₂ na sloučeninu červené barvy

Kyselá hydrolýza:

produkt hydrolýzy	škrob →	dextriny →	.....→	.....
vlastnost				
počet Glu jednotek		35 - 4	2	1
reakce s I ₂ (barva)	.....	modrý, červený, purpurový, nereaguje podle velikosti molekuly	-	-
Fehlingova reakce				

Použití: .....

.....

.....

b) inulin

Zásobní polysacharid hvězdnicovitých (čekanky, topinambury, artyčoky). Jde o D-fruktan, molekuly D-fruktofurany jsou vázány β -(2→1) glykosidickou vazbou. Počet Fru jednotek je od 2-140. Nehydrolyzuje v tenkém střevě, hydrolytický se rozkládá až v tlustém střevě působením bakterií střevní mikroflóry.

c) glykogeny

..... Jde o větvený α -D-glukan, který se podobá amylopektinu. Počet Glu jednotek ve větvení je udáván 8-12. Vyskytuje se v játrech, svalech, mozku.

d) chitin

Dusíkatý polysacharid podobný celulóze. Stavební polysacharid v buněčných stěnách hub, některých řas, kutikulách hmyzu, koryšů.

e) celuloza

Celuloza je lineární (1→4)-β-D-glukan, tvořící dlouhá vlákna stabilizovaná H-vazbami, která se sdružují v mikrofibrily a vytvářejí kompaktní krystalické komplexy s občas se vyskytujícími méně uspořádanými, nekystalickými oblastmi.

Je nejrozšířenější organickou sloučeninou v přírodě, ..., který je součástí .....

Výskyt: ..... (40-50% celulosy), ... (30% celulosy)

Vlastnosti: Celuloza je ..... ve vodě a většině ostatních rozpouštědel.

Zpracování celulosy:

- výroba papíru

Ze dřeva se kyselým (pomocí hydrogensířičitanu vápenatého) nebo alkalickým procesem (pomocí NaOH a Na₂S) získá buničina, do ní se přidají různá plnidla a získaná směs se lisuje a suší.

- výroba vláken a textilu

- výroba D-Glu

hydrolyzou celulosy pomocí mikrobiálních enzymů celulas

- nitrace celulosy

Vysoce nitrovaný produkt se označuje jako střelná bavlna a tvoří podstatu bezdýmého střelného prachu.

Nitráty s menším obsahem N se používají jako nitrolaky. Jejich roztok ve směsi ethanolu a etheru se označuje jako kolodium a používá se k želatinizaci trhavín a k výrobě celuloidu (kolodium+kafr) a v minulosti Chardonetova hedvábí.

- vznik acetátů celulosy

Reakcí celulosy, acethydridu a H₂SO₄ vzniká acetylceluloza, která je rozpustná v acetonu a dále se zpracovává na acetátové hedvábí, nehořlavé filmy a mimořádně lesklé laky.

- reakce celulosy s NaOH a CS₂

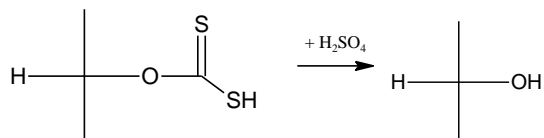

celuloza

alkalixeluloza

xanthogenát celulosy

Roztok xanthogenátu se označuje jako viskóza a jeho kyselou hydrolyzou se regeneruje celuloza a vzniká viskózní hedvábí.

Při jiném způsobu zpracování vzniká celofán.

- rozpouštění celulosy ve Schweizerově činidle (.....)

Vzniklý roztok se vhá do horké vody a vzniklé vlákno se označuje jako měďnaté hedvábí.

-vznik etherů celulosy

alkalixeluloza + ... → ethery rozpustné ve vodě: odštěňovače, lepidla, emulgátory, stabilizátory

Vzniká z fotosyntézou vytvořené Glu a je to významný zásobní polysacharid rostlin a významná složka výživy.

	amylosa	amylopektin
struktura	lineární zprohýbané pásy až helix na 1 závit asi 6 Glu jednotek	rozvětvená, keříčkovitá průměrná délka postranních řetězců: 20-25 Glu jednotek
typ glykosidických vazeb	$\alpha,1 \rightarrow 4$	v lineárních částech řetězce: $\alpha,1 \rightarrow 4$ v místě větvení: $\alpha,1 \rightarrow 6$
zastoupení ve škrobu (obvykle)	10-25%	75-90%
polymerační stupeň	2000	10^6
rozpuštěnost ve vodě	rozpuštěná ve vodě, rychlým ochlazením koncentrovaných roztoků vnikají gely	pouze částečně rozpustný ve vodě
	Škrobová zrna jsou za studena téměř nerozpustná ve vodě a tvoří suspenzi, označovanou jako škrobové mléko.	
reakce s I_2	klathrát modré barvy, velmi citlivá reakce	váže jen velmi malé množství I_2 na sloučeninu červené barvy

Kyselá hydrolyza:

produkt hydrolyzy	škrob $\rightarrow$	dextriny $\rightarrow$	maltosa $\rightarrow$	Glu
vlastnost				
počet Glu jednotek		35 - 4	2	1
reakce s I_2 (barva)	modrý klathrát	modrý, červený, purpurový, nereaguje podle velikosti molekuly	-	-
Fehlingova reakce	-	-	+	+

Použití: v potravinářství, ve farmacii (výroba tablet), škrobení prádla, částečně hydrolyzovaný škrob tvoří stálé filmy; rozpustné škroby na škrobení textilu, při výrobě cukrovinek, dextriny se užívají jako lepidla. Výroba cukerných sirupů a D-Glu.

b) inulin

Zásobní polysacharid hvězdnicovitých (čekanky, topinambury, artyčoky). Jde o D-fruktan, molekuly D-fruktofuranosy jsou vázány β -(2 $\rightarrow$ 1) glykosidickou vazbou. Počet Fru jednotek je od 2-140.

Nehydrolyzuje v tenkém střevě, hydrolyticky se rozkládá až v tlustém střevě působením bakterií střevní mikroflóry.

c) glykogeny

Zásobní polysacharid živočichů a hub. Jde o větvený α -D-glukan, který se podobá amylopektinu. Počet Glu jednotek ve větvení je udáván 8-12. Vyskytuje se v játrech, svalech, mozku.

d) chitin

Dusíkatý polysacharid podobný celulóze. Stavební polysacharid v buněčných stěnách hub, některých řas, kutikulách hmyzu, koryšů.

e) celuloza

Celuloza je lineární (1→4)-β-D-glukan, tvořící dlouhá vlákna stabilizovaná H-vazbami, která se sdružují v mikrofibrily a vytvářejí kompaktní krystalické komplexy s občas se vyskytujícími méně uspořádanými, nekystalickými oblastmi.

Je nejrozšířenější organickou sloučeninou v přírodě, **stavební polysacharid**, který je součástí **buněčných stěn rostlinných buněk**.

Výskyt: bavlna, juta, len, konopí, dřevo (40-50% celulosy), sláma (30% celulosy)

Vlastnosti: Celuloza je **nerozpustná** ve vodě a většině ostatních rozpouštědel.

Zpracování celulosy:

- výroba papíru

Ze dřeva se kyselým (pomocí hydrogensířičitanu vápenatého) nebo alkalickým procesem (pomocí NaOH a Na₂S) získá buničina, do ní se přidají různá plnidla a získaná směs se lisuje a suší.

- výroba vláken a textilu

- výroba D-Glu

hydrolyzou celulosy pomocí mikrobiálních enzymů celulas

- nitrace celulosy

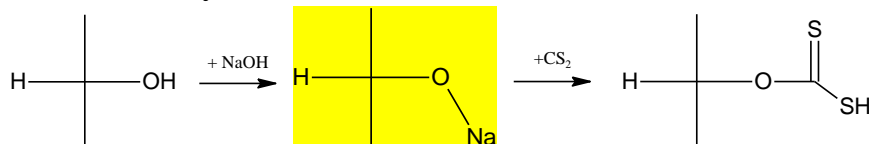
Vysoce nitrovaný produkt se označuje jako střelná bavlna a tvoří podstatu bezdýmého střelného prachu.

Nitráty s menším obsahem N se používají jako nitrolaky. Jejich roztok ve směsi ethanolu a etheru se označuje jako kolodium a používá se k želatinizaci trhavín a k výrobě celuloidu (kolodium+kafr) a v minulosti Chardonetova hedvábí.

- vznik acetátů celulosy

Reakcí celulosy, acethydridu a H₂SO₄ vzniká acetylceluloza, která je rozpustná v acetonu a dále se zpracovává na acetátové hedvábí, nehořlavé filmy a mimořádně lesklé laky.

- reakce celulosy s NaOH a CS₂

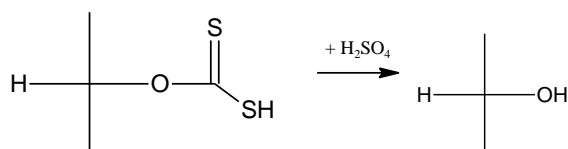

celuloza

alkaliceulosa

xanthogenát celulosy

Roztok xanthogenátu se označuje jako viskóza a jeho kyselou hydrolyzou se regeneruje celuloza a vzniká viskózní hedvábí.

Při jiném způsobu zpracování vzniká celofán.

- rozpouštění celulosy ve Schweizerově činidle (amoniakální roztok Cu(OH)₂)

Vzniklý roztok se vháňá do horké vody a vzniklé vlákno se označuje jako měďnaté hedvábí.

-vznik etherů celulosy

alkaliceulosa + **alkylhalogenid** → ethery rozpustné ve vodě: odpěňovače, lepidla, emulgátory, stabilizátory

zdroje: archiv autorky